

Doç. Dr. Mustafa Kibarođlu
Bilkent Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

2023 Dergisi
Söyleşi
Nisan 2004

NATO'nun kurulmasının temel sebepleri

NATO, kurulduğu günlerde hangi amaçlara hizmet etmesi öngörülüyorduydu Soğuk Savaş döneminde büyük oranda o amaçlara hizmet etti ve kuruluş felsefesinin gereklerini yerine getirdi. ABD dış politikası uzun yıllar Monroe Doktrini ekseninde şekillendi. ABD bu dönem süresince çoğunlukla kendi coğrafyasında kapalı kaldı ve özellikle Avrupa topraklarındaki çok gizli saklı, entrikalarla dolu olduğunu düşündüğü diplomasiden uzak durmak düşüncesiyle hareket etti. Böylelikle ABD hem kendi iç birliğini pekiştirmiş hem de Latin Amerika'nın Avrupa'dan gelen, İspanyol, Hollandalı, Portekiz, İngiliz ve Fransız gibi güçlerin sömürgesi olmaktan çıkmasını sağlamıştır. ABD'nin bu dönemdeki en büyük stratejik hedefi, Avrupa kıtasında herhangi bir ülkenin başat güç hâline gelmesini ve kendisinin ikmal yolları olarak düşündüğü Atlantik bağlantısını tehdit etmesini engellemek olmuştur. Böyle bir tehdit görmediği sürece de Avrupa'ya ve dış dünyaya ABD bir ölçüde kayıtsız kalmıştır. Tabii bu dönemde Pasifik okyanusunda da aynı stratejiyi gütmüştür. O dönemde Japonya bugünküne göre çok daha geniş topraklara hâkim emperyal bir güç olarak bölgede varlığını sürdürürken Amerika zaman zaman sorunlar yaşamışsa da hem bazı girdilerin sağlanması hem de ekonomisinin ürünlerini dışarıya satarak halkının refahını sağlamak düşüncesiyle ABD Atlantik ve Pasifik bağlarını açık tutmaya çalışmıştır. I. Dünya Savaşı'nda bir başat gücün tekrar Avrupa'ya hâkim olabileceği endişesi karşısında ABD savaşa müdahale etmiş, sona erdirmiş ve geri çekilmiştir. Çünkü yakın bir gelecekte özellikle Almanya'nın tekrardan üstünlük kuracağını düşünmemiş, Avrupa'nın kendi yaralarını sarmakla vakti geçireceğini öngörmüştür. II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın, Avrupa'nın tümüne hâkim bir güç olarak Amerika'nın ikmal yollarını kesme ihtimali ortaya çıktığında tekrardan Avrupa'ya müdahale etme ihtiyacı duymuş ve bu kez geldikten sonra geri dönmemiştir. Çünkü önceki dönemlere nazaran çok önemli bir tehdidin gelişimini önceden fark etmiştir. O da kıtalararası menzile sahip olabilecek füzelerin geliştirilmesidir. II. Dünya Savaşı füzelerin ilk kullanıldığı savaştır ve bunların teknoloji olarak nerelere varabileceğini öngörebilecek kadar teknolojik kapasiteye sahip olan ABD, karşıtı olan Sovyetler Birliği'nin bu konudaki güçlü altyapısını da dikkate alarak, bu kez tümüyle geri dönmemiş, özellikle doğu ve batı diye ikiye ayrılmış Avrupa'nın batı kısmında kendisine sağlam bir zemin elde ederek kalmıştır.

Bu dönemde ABD'nin stratejisini şu şekilde özetlemek mümkündür: Komünist ve kapitalist sistemlere sahip olmaları sebebiyle kaçınılmaz olarak bir çatışmaya gireceğini düşündüğü Sovyetler Birliği'ne yakın olmak, gerektiğinde Sovyetler'in can damarlarını vurabilmek ama buna karşın Sovyetler Birliği'ni kendinden uzak tutacak bir ön cephe savunma hattı oluşturmak. NATO, ABD'nin bu stratejisi içinde ön cephe savunma hattı olarak Batı Avrupa'da konuşlandırılmış bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Tabii gelişmenin arkasında II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından kurulan Avrupa Savunma Topluluğu gibi bir takım girişimleri saymak mümkün ama ABD konuyu ele atmış ve bu girişimleri kendi stratejisi doğrultusunda geliştirmiş ve sonuçta ortaya ön cephe savunma hattı alt yapısını Avrupa'da oluşturmasına imkân tanıyan NATO çıkmıştır.

NATO'nun stratejisi ve Türkiye'nin rolü

Soğuk savaş yılları Amerika'nın öngörüsünü bir bakıma doğrulamıştır. Özellikle 1960 yılların başına geldiğimizde ilk kıtalar arası balistik füzeyi yapan Sovyetler Birliği olmuş bunu ABD takip etmiş, hemen ardından da “nükleer dehşet dengesi” oluşmuştur. Bu sürecin bir çatışmaya ya da çok büyük sayıda insanın hayatına mal olabilecek bir savaşa yol açmadan atlatılması NATO'nun varlığıyla ve Doğu ile Batı blokları ya da ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki dehşet dengesiyle sağlanmıştır. Amerika'nın nükleer gücünü ve ön cephe savunma hattını NATO çerçevesinde oluşturması şüphesiz bu süreçte çok büyük önem kazanmıştır.

NATO'nun bu dönemdeki stratejisi hepimizin gayet iyi bildiği gibi öncelikli olarak Sovyetler Birliği'ni ve daha sonra kurulan Varşova Paktı'nı çevrelemektir. Özellikle nükleer dehşet dengesi ortamında, herhangi bir kazanımı olmayan nükleer savaşın çıkma olasılığının az olduğu dikkate alınır bir NATO'nun hedefi bir konvansiyonel yani nükleer olmayan silâhlarla bir savaşın çıkmasını önlemek olmuştur. Ki o dönemde NATO ile Varşova Paktı ülkeleri arasındaki konvansiyonel silâhlar arasında bir karşılaştırma yaptığımızda NATO ülkelerinin Varşova Paktı ülkelerine göre oldukça geri bir durumda olduğunu, hem sayı bakımından hem de kalite açısından, görüyoruz. Varşova Paktı yüzde elli oranında daha fazla bir konvansiyonel alt yapıya sahiptir NATO'ya göre. Bu çerçevede NATO'nun temel stratejisi, Varşova Paktı ülkelerinin Batı Almanya üzerinden NATO ülkelerine saldırmasını caydıracak bir güç yapılandırılması içinde ve ortak savunma prensibiyle coğrafi ya da belli bir alanının savunmasını sağlayabilecek dirilikte olmaktır.

Bütün bu yapı içinde Türkiye'de bir kanat ülkesi olarak bulunmuştur. Kanat ülkesi olarak Türkiye'nin NATO içinde temel misyonu Sovyetler Birliği'nin yaklaşık 20-25 tümenini, ki asker sayısı olarak 350-400 bin civarındadır, Kafkasya bölgesinde ve Türkiye sınırları yakınında tutmak olmuştur. Buradaki hedef, Batı Almanya üzerinden olası bir saldırı durumunda bu sayıdaki askerin o bölgede kullanılmasını engellemektir. Yani Türkiye'nin buradaki rolü tümüyle Sovyetler Birliği'ni Kafkasya cephesinde meşgul etmek, en azından Sovyetler'in belli bir güç ayırımına sebep olmak ve Avrupa üzerindeki baskıyı azaltmaktır. Eğer bir çatışma herhangi bir şekilde engellenemez ve çıkarsa, Türkiye'nin birkaç gün boyunca Sovyetler'i oyalaması, bu süre zarfında NATO'nun hızlı müdahale gücünün Türkiye'ye gelmesi ve Sovyetler Birliği'ne karşı ortak bir savunmanın yapılması düşünülmüştür.

Soğuk Savaş yılları boyunca NATO'nun stratejisi bir bakıma ön cephede alan savunması olarak değerlendirilebilir. Ama Sovyetler Birliği'nin ortadan kalkması önce Varşova Paktı'nın ardından Sovyetler Birliği'nin dağılması ve sonrasında kurulan Rusya Federasyonu'nda da artık komünist/sosyalist sistemin geçersiz olması dolayısıyla bugün Rusya ve Doğu Avrupa ülkelerin artık ABD'ye önemli bir tehdit teşkil eden bir konumda değildirler. Gerçi Rusya Federasyonu hâlen aktif durumda veya her an aktive edilebilecek olan 13 bin kadar nükleer başlığa sahiptir ve bundan dolayı Amerika tarafından gözden çıkartılmış ya da hiç önemsenmeyen bir ülke konumunda değildir. Ama tehdit algılaması aşamalarında bir değerlendirme yapıldığında artık geri sıralara düşmüş, çok zorlayıcı senaryolar sonucunda belki akla gelebilecek, bir ülkedir. Doğu Bloku'nun ortadan kalkması Batı Avrupa'nın arsa değerini Amerika nezdinde aslında ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla bir bakıma NATO'nun, II. Dünya Savaşı sonrasında 1990'ların başına kadar olan süreçte, Amerika adına oynadığı rol büyük oranda ortadan kalkmıştır.

NATO'nun Geleceği ya da ABD'nin Çıkarları

Bir çok kimse Varşova Paktı yıkılır yıkılmaz bunun muadili olarak görünen NATO'nun da dağılması gerektiğini söylemiş hatta bu sâdece dışarıdan değil, NATO içindeki bazı önemli ülkeler tarafından da dile getirilmiştir ki, bunların başında Almanya ve Fransa gelmektedir.

Fakat şunu unutmamak gerekir ki, NATO Batılı ortak değerleri, ortak savunma prensibiyle hareket ederek korumak düşüncesiyle kurulmuştur. Batılı ortak değerler nedir denildiği zaman tabî ki öncelikli olarak parlamenter sistemler ve demokratik rejimler, pazar ekonomileri akla gelmektedir. NATO aynı zamanda bunları korumak için kurulmuştur ve NATO'yu kuran 4 Nisan 1949 Washington anlaşmasının herhangi bir maddesinde herhangi bir ülke ve coğrafya direkt “düşman” olarak tanımlanmamaktadır. Bir düşman tanımı yapılmadığı için ortadan bir düşmanın kalkması dolayısıyla NATO'nun da ortadan kalması gerektiği şeklindeki bir mantık bu perspektiften bakınca çok doğru değildir. Lakin şunu da görmek gerekir; NATO gibi çok güçlü bir askerî altyapıya, çok güçlü bürokrasiye ve çok güçlü bir iletişim ağına sahip bir kurumun karşısında eğer gerçekten mücadele edebileceği ve bu kaynaklarını verimli olarak kullanabileceği bir aktif ya da potansiyel düşman yoksa, ayakta kalmasını beklemek çok da doğru olmaz. En azından ekonomik olmaz ki, NATO ülkelerinin bir kısmı da siyasî mülahazalar yanında ekonomik mülahazalarla da konuya yaklaşmaktadırlar.

Bugün NATO ülkelerine veya Batılı ülkelere tehdit belki artık Varşova Paketi'nden gelmemektedir ama özellikle 90'lı yıllar boyunca NATO ülkelerinin dışındaki fakat yakındaki coğrafyalardaki etnik karışıklıklar, dinin siyasete alet edilmesi sonucu ortaya çıkan bir takım sorunlar hatta çatışmalar, Bosna'da ve Kosova'da, yaşanmıştır. Bu sorunlar NATO ülkelerinin kendi yaşam tarzlarına belli oranda da olsa bir tehdit oluşturmuş ve bu sorunların halledilmesinde NATO'nun bir rol oynayabileceği görülmüştür. Bunun da ötesinde NATO ülkelerinin çoğunlukla bulunduğu Batı Avrupa'nın hemen yakınındaki Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu'da yaşanan, belli devlet sınırları içindeki etnik ya da dinî grupların birbiriyle çatışmasından kaynaklanan insanlık suçları ve bu çatışmaların sonucu ortaya çıkan sorunlar Avrupa'daki yaşam standardını olumsuz etkilemiştir. Bugün yaşanan sorunların önlenmesinde NATO'nun nasıl kullanılacağı dikkate alınmıştır. Fakat öteden beri, benim de içinde bulunduğum, bir grup şuna dikkat çekmeye çalışmakta; Batılı yaşam tarzı dediğimiz temel değerler küreselleşmeyle hızla yayılıyor ve bu yayılmada Avrupa'daki kadar çok konsantre ve belli oranda kontrollü olmuyor. Bazı ülkelerdeki belli kesimler küreselleşme sürecinden olumlu bir şekilde etkileniyorlar, bir kısmı da tam tersine bu süreçten olumsuz olarak etkileniyor. Küreselleşme temelde bir takım standartlar yaratmak durumunda ve buna karşı da bir takım yöresel özellikler bunun altında kalarak ezilmekte ve tabî bu durum da bir takım insanların mağdur olmasına sebep olmaktadır. Biz mağduriyetin yarattığı kızgınlık ya da öfkenin belli kişiler ya da gruplar elin eylemlere dönüşmesi ihtimaline bu şekilde dikkat çekmeye çalışırken bunu son dönemde El Kaide olarak örneğini bütün dünya gördü.

Din konusu olmasa da bir takım mistik düşüncelerle konuya yaklaşan grupların çeşitli faaliyetleri, ki bunları terör faaliyetleri olarak tanımlayabiliriz, NATO ülkelerinin de bulunduğu ama NATO haricindeki demokratik rejimleri ve pazar ekonomilerine sahip ülkeleri de tehdit etmektedir. Bu bağlamda NATO'nun önümüzdeki dönemde bu gruplarla mücadele edecek şekilde yeniden yapılandırılması düşünülmektedir. Hem askerî altyapısı -ki çok güçlü ve kısa sürede benzer bir yapının oluşturulması çok zordur- hem de bürokrasi -ki geçtiğimiz elli yıllık süre zarfında elde edilen tecrübeler- dünya barışına olumlu katkılar yapabilecek bir konumda NATO'nun olduğunu bize göstermektedir. Özellikle NATO'nun kurucusu ve de gerek askerî, gerek siyasî, gerek ekonomik olarak oluşmasında yüzde seksene varan oranda bir paya sahip olan ABD; NATO'nun bundan sonraki dönemde de kendi çıkarları ile örtüşmesi gerektiğini düşünüyor. Çıkarları örtüştüğü takdirde NATO gibi maddî ve siyasî ağırlığı olan bir kurumu taşımak niyetinde. Eğer bu olmazsa NATO'nun Amerika'nın çıkraları açısından çok fazla bir değer ifade etmesi mümkün değil. Amerika'nın güçlü bir desteğini almayan Milletler Cemiyeti'nin sonunu gördük, çok etkili olamadı ve sonra da kendini lağvetmek zorunda kaldı, NATO'da böyle bir sonuca gidebilir. ABD'de konuyu değerlendiren kişilerin yaklaşımları şöyle; NATO eğer başta ABD olmak üzere Batı

dünyasının güvenlik ihtiyacını karşılamakta etkili bir yapı olarak dönüşüme tâbi tutulabilirse yaşabilir, yaşmalıdır. Aksi takdirde tarihe havale edilmesi gereken bir kurumdur.

İstanbul Zirvesi'nin önemi

NATO'nun içinden gelen sesler de önümüzdeki dönem için NATO'nun bir takım güvenlik sorunlarını karşılayabilecek bir yapıya dönüşebileceğini sinyallerini veriyor. İstanbul Zirvesi bu dönüşümün konuşulacağı tarihteki birkaç önemli zirveden biri olarak akıllarda kalacak ve NATO'nun bu dönüşümünün en çok tartışıldığı tam net bir karara varılmasa bile çok güçlü ipuçlarının ortaya çıktığı, bir sürecin başladığının vurgulanacağı bir zirve olacaktır. NATO'nun bu dönüşümünün nasıl olması gerektiğine ilişkin Zirve'de çok ciddi, kapsamlı; akademik, siyasî ve tabîi askerî boyutu olan görüşler ortaya konulacaktır. Bu görüşleri şekillendirecek en önemli unsurlardan biri çok net şekilde bugün insanlığın karşı karşıya kaldığı en temel sorun olan devlet dışı aktörler ve özellikle de onların ele geçirdiği bazı silâh kapasitelerinin ortaya çıkardığı tehdittir. 2023 dergisinde daha önce çıkan bir söyleşimizin başlığı "En büyük tehdit devlet dışı aktörlerin kitle imha silahlarının kullanmasıdır" şeklindeydi sanırım. Dolayısıyla bu tehdidin karşısında muhakkak insanlık adına bir şey yapılması gerekiyor. Madrid'de ve İstanbul'da yaşanan saldırılar sonrasında, evinden çıkan bir insanın, dünya neresinde olursa olsun, tekrar evine döneceğinin bir garantisi olmadığını gördük. Ve tehdit açıkça belli olan, önü alınabilecek bir tehdit değil. Nerede, ne zaman, kim tarafından, ne boyutta bir saldırıya mâruz kalınacağını bilmiyor.

Tüm dünya üzerinde küçük hücreler şeklinde örgütlenmiş, çeşitli maddî, mânevî imkân kabiliyetleri sebebiyle "askerî" gücünü (silâh, patlayıcı vs.) çok ileri seviyelere ulaştırmış hatta kitle imha silâhlarına sahip olabilecek grupların ortaya koyduğu bu tehdit karşısında, hava savunma sistemleri, Awacks uçakları çok büyük bir anlam ifade etmez. Devlet-dışı aktörlerle mücadele de en önemli unsurlardan bir tanesi, istihbarattır. İstihbaratı da çok iyi eğitilmiş ajanların yaptığı bir çalışma olarak görmemek gerekir. Buna artık toplumlar hakkında bilgi sahibi olmak demek daha doğrudur. HUMINT dediğimiz insana dayalı, halk arasından, zeminden bilgi toplanabilecek, oradaki bilgilerden yola çıkarak belli tahminlerde bulunabilecek bir bilgi toplama ağının geliştirilmesi gerekir. Bu sebeple öncelikli olarak NATO ve barış yanlısı ülkeler arasında bir iletişim ve istihbarat paylaşım ağının kurulması gerekmektedir. Bunun için ise NATO'nun bugüne kadar yaratmış olduğu güven ve kredibilitenin önemi büyük olmakla birlikte NATO'nun ortak bir platform olacak şekilde dünya ülkeleriyle işbirliğine açık bir yapıya dönüştürülmesi veya geliştirilmesi gerekmektedir. Bu öneriden, NATO'nun bugünkü yapısına dünyadaki diğer ülkeleri de katılım neticesi çıkmamalıdır. NATO bugün 26 ülkeye ulaşmıştır buna Rusya'yı da katarsak 27 ülke haline gelmiştir. Çünkü Rusya artık dışarıda kalmış durumda değildir bir çok konu artık aynı platformda tartışılmakta Rusya adeta NATO'nun tam bir üyesi gibi hareket ederek gündeme itiraz edebilecek bir konuma sahiptir. Bugün Çin terör ile mücadelede NATO ile işbirliği içine girmeye yönelik girişimlerde bulunmakta, aynı şekilde NATO ile Japonya arasında işbirliği gündeme gelmektedir. Dolayısıyla uluslararası terör tehdidinden hangi ülke zarar göreceğini düşünüyorsa ve hangi ülke katkı yapacağı inancındaysa bu ülkelerin NATO'yu ortak bir platform olarak görmesi sağlanmalıdır. Bunun için bilgi akışının sağlanması ve bugün için geçerli olan "barış için ortaklık" olarak anılan yapının daha hafif ama tüm dünyaya yayılmış bir şekilde NATO'nun dönüştürülmesi gerekmektedir. Tabî ki NATO'nun temel prensiplerinin bu ülkelere sirayet etmesi o ülkelerin de bu prensipler dahilinde hareket etmeyi kabul etmesi gerekiyor. Bu öncelikli bir konu olarak gündemdedir ve bunun sağlanması hâlinde sahadan bilginin toplanması, ayrıştırılması ve değerlendirilmesi aşamasında NATO önemli bir role sahip olabilir.

ABD ve Avrupa'nın Güvenlik Algılamalarındaki Fark

ABD ile bazı Avrupa ülkeleri arasında güvenlik algılamaları konusunda bazı temel farklılıklar söz konusudur. Fakat özellikle kitle imha silâhları da bulunabilecek devlet dışı aktörlere karşı ortak paydada buluşma çabası vardır.

Irak savaşı Amerika ile Avrupa'nın bazı ülkeleri arasındaki bu farklılığın göz önüne serilen en yakın tecrübedir. Amerikan Savunma Bakanı'nın "eski Avrupa" olarak tanımladığı Almanya, Fransa, Belçika gibi ülkeler, güvenlik konularında ABD ile temel bir görüş farklılığına sahipler. ABD diplomatik, ekonomik ve siyasî bir takım girişimlerle fazlaca bir sonuç alabileceğine inanmadığı gibi bunların süreci uzatmaktan başka bir işe yaramadığı düşüncesiyle, askerî güç kullanımını daha süratli ön plana getiren ve neticeyi askerî güç ile almaya çalışmaktadır. Bu, Amerika'nın kuruluşundan beri izlediği "total war" dediğimiz topyekûn savaş stratejisinin bir parçası olarak görülebilir. Avrupa ise özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşı dışlayan bir felsefe geliştirmiş, askeri önlemleri en son başvurulacak çârelerin en sonuna atarak önceliği ekonomik, diplomatik, siyasi, kültürel unsurların kullanıldığı diplomatik çözüm arayışlarına vermiştir. Amerika'yla Avrupa arasındaki bu temel farklılık, bilindiği gibi I. Körfez Savaşı'nda ama özellikle II. Körfez Savaşı'nda çok açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu durum Bosna ve Kosova'da da ortaya çıkmış olmakla birlikte bu farklılık dünya gündemini bu son gelişmeler kadar meşgul etmemiştir.

Madrid'deki bombalamalar Avrupa'nın güvenlik ve savunma konularına bakışını ABD'ye biraz daha yakınlaştırdı demek çok yanlış olmaz. Topyekûn bir yakınlaşmadan ya da tümenden bir siyasî dönüşümden söz etmiyoruz şüphesiz ama Avrupa ülkeleri ateşin sıcağını artık çok yakından hissetmeye başlamışlardır. Madrid'deki saldırının ABD ile AB ülkeleri arasında yakınlaşmaya vesile olması ve devlet dışı aktörler bağlamında neler yapılabileceği konusundaki bu yaklaşma NATO toplantısına aksettirilirse, ki aksettirileceği düşünüyorum, NATO'nun küresel boyutta bir tehdit önleme veya tehdidin kaynağını ortaya çıkartabilecek bir takım çalışmalar yapma şeklinde bir yapıya dönüştürülmesinin önünü açacağını söylenebilir. Tabii burada çok önemli bir sorun daha var o da ABD'nin "ön alıcı savaş" olarak tanımlanan yaklaşımının Avrupa'da çok kabul görmemesidir. Fakat Avrupa'nın istihbarat yoluyla veya başka imkânlar yoluyla yeni bir tehdidi bertaraf etme imkânı varsa buna "hayır" diyeceğini düşünmüyorum. Belki de Amerika kadar göz önünde olmadan Avrupa'nın da böyle bir önleyici müdâhale yapma yeteneğini geliştirilmesi söz konusu olabilir.

Bu bağlamda ABD'nin 11 Eylül'ün hemen arkasından radikal olarak değişen dış politika ve güvenlik yaklaşımlarını tatmin edecek bir yapıya dönüştüğü takdirde NATO'nun Amerika tarafından sürdürülmek isteneceğini, NATO içinden buna çok karşı duruş geldiği takdirde de NATO'yu kendi hâline bırakacağını ve kendisinin birebir ülkelerle, NATO'dan bağımsız, ilişkiler ağı geliştiremeye yöneleceğini tahmin ediyorum. İstanbul Zirvesi Avrupa'nın yaklaşımlarının ortaya çıkacağı ve çok güçlü olarak tartışılacağı, hemen bir sonuca varılmasa bile gelişmelerin ne yönde seyir edeceği konusunda ipuçlarının elde edileceği bir zirve olarak değerlendirilebilir.

NATO'nun Yeniden Yapılandırılmasında Türkiye'nin Rolü

Bugün ABD'nin düşünce kuruluşlarının ya da siyasetçilerinin yaptığı açıklamalara dikkat edildiği zaman görülen ortak bir kanı var o da, bugün ABD'ye karşı en büyük tehdit, onların tanımlarıyla, İslâm coğrafyasından geliyor. İslâm coğrafyasından kast edilen yerler ise Türkiye'nin yakın çevresi; Kafkasya, Orta Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika. Amerika'dan bakıldığında Büyük Ortadoğu denilen bu coğrafya tehdit algılan bir coğrafya. Dolayısıyla Amerika açısından bu coğrafyada bilgi toplamak, sahada olmak çok büyük önem arz ediyor. Eğer bunu NATO çerçevesinde NATO'yu belirli oranlarda dönüştürerek yapmak mümkün olacaksa ister istemez Türkiye bunun en önündeki ülke olacaktır. Hem İstanbul Zirvesi'nde böyle bir karar alınacak olması hem de NATO bu yöne doğru gitmeye başladığı takdirde ister

istemez bunu yapabilecek en yetenekli ülke olması sebebiyle Türkiye'ye önemli bir rol düşecektir. Kültürel, din ve dil bağı sahadan bilgi temininde rol oynayan en önemli öğelerdir. Bir Norveçli'nin Orta Asya'da hiç fark ettirmeden halkın nabzını tutması, kimlerin o toplum içinden tehdit oluşturmada ön plâna çıkabileceğini ve nerelere bir takım saldırılar planlandığını tespit etmesi pek mümkün değildir. Bunu Türkiye'deki güvenlik birimleri çok yetenekli olarak yapabilecek kapasitededir. Türkiye ayrıca NATO'nun bölge insanları tarafından onlara düşman bir kurum, bir Hıristiyan kulübü olarak algılanmasını da önleyecektir. ABD, Türkiye'nin bu coğrafya ile olan ortak yönlerinden NATO'nun etkin bir hâle dönüştürülmesi ve kullanılmasında yararlanmak istemektedir. Benim tahminim bu yöndedir. O sebeple Türkiye'ye büyük oranda rol düşüyor. Ama eğer Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında askerî ve güvenlik boyutları dışında Türkiye'ye siyasi bir rol verilerek toplumsal yapısı belirli oranlarda dönüştürülmesi ve model olarak ileri sürülmesi düşünülüyorsa Türkiye'nin rejimi açısından bunun çok sağlıklı bir yaklaşım olmadığını söyleyebiliriz. Türkiye'nin Müslüman olan ülkelere model olmasını öneren kişiler, "laiklik anlayışını biraz yumuşatın İslâmî görüntünüzü de biraz artırın bu ülkelerdeki insanlarda sizi örnek alsın" şeklinde bir yaklaşım içinde iseler bundan her iki taraf da fayda görmez. Bu Türkiye'nin kuruluş felsefesindeki bazı kavramların ve ilkelerin tartışmaya açılmasına sebep olacağı gibi böyle bir yaklaşımın bu ülkeler tarafından hoş karşılanacağını da zannetmiyorum. Şüphesiz Türkiye ekseriyeti Müslüman olan ve modern yaşamı benimseyen insanların oluşturduğu bir ülke olarak bu coğrafyadaki insanlar için bir esinti kaynağı olabilir. Ama Türkiye'nin "ben modelim, bana benzeyin" dediği takdirde tepki ile karşılanacağı ve bunun Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri'ne geçmişte yapılan bazı girişimler gibi geri tepeceğini hatta bir yerlere varabilecekken zaman içinde o noktanın da elde edilemeyeceğini gözden ırak tutmamak gerekmektedir.

Türkiye'nin NATO içindeki temel politikası hep, birlikte hareket etmek şeklinde olmuştur. NATO kurulduğu zaman kısa süre sonra Türkiye NATO'ya girmiştir. Fakat NATO'nun Avrupalı ülkeleri bize her zaman gayri resmî olarak, hiçbir zaman kayıt altına girmeyecek şekilde şunu söylemişlerdir; biz sizi NATO'ya aldık, sizin yanınızda her zaman oluruz ancak Sovyetler Birliği'nden bir tehdit gelirse. Sizin Ortadoğu ülkeleriyle girişebileceğiniz bir çatışmada bizi yanınızda saymayın. Uzun yıllar boyunca NATO içinde bir "alan dışı bölge" kavramı gelişmiştir. Bu alan dışı bölge aslında Türkiye'nin güney komşuları, Irak ve Suriye ile olası bir çatışma durumunda özellikle NATO'nun Avrupalı üyelerinin Türkiye'nin yardımına gelmeyeceği şeklinde anlaşılmıştır. Ki 1991'deki savaş öncesinde dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal NATO'nun hızlı reaksiyon gücünü Türkiye'ye davet ettiğinde ancak üç ülke, Almanya, Belçika ve Hollanda son derece nazlanarak, nerdeyse en eski uçaklarını göndererek, göstermelik olarak bir katkıda bulunmuşlardır. Bu da çok ciddi diplomatik tartışmalardan sonra gerçekleşmiştir. Ama aynı dönemde ABD Türkiye'ye şunu söylemiştir; eğer Avrupalı ülkeler senin yardımına gelmezse, biz ikimiz ikili bir ilişki geliştirelim. Türkiye buna da karşı çıkmıştır. Avrupalı ülkelerin Ortadoğu ülkeleriyle bir sorun olduğunda yardıma gelmeyeceğini bilmesine rağmen Amerika'nın yardım teklifini "Hayır tüm NATO ülkeleri olarak bu konulara yaklaşmalıyız" diyerek geri çevirmiştir. Hatta 1979 İran'da İslâm devrimi olduğu zaman ABD'nin yaklaşımı bu devrimi Türkiye ile birlikte geri çevirebilecek adımların atılmasıydı. Türkiye o zaman da ya NATO ülkeleri olarak tümüyle birlikte hareket ederiz ya da girmeyiz demiştir. Bunun arkasındaki temel konulardan bir tanesi ABD'nin Türkiye'ye çok açık bir perspektif sunmamış olmasıdır. Nerdeyse çoğunlukla Amerika tarafından doldurulacak bir belgeye Türkiye'nin imza atması istenmiştir. İkincisi de, belki buna bağlı olarak, ABD'nin Ortadoğu'ya müdahalesinin arkasında esas olarak Türkiye'yi korumak değil, aslında İsrail'in çıkarlarını korumak yattığının farkında olarak buna alet olmak istememesi söylenebilir. Türkiye zaten Arap dünyasındaki olumsuz görüntüsünü çok daha olumsuz hâle getirmek

istememiştir. Yâni Türkiye şimdi yaşadığı paradoksu geçmişte de yaşamıştır. PKK'nın çok etkin olduğu, özellikle 80'lerin sonu 90'ların başında Irak'ın kuzeyinin PKK açısından güvenlik bölgesi hâline dönüştüğü yıllarda Türkiye, kendisine dışarıdan bir saldırı olduğunu, bunun da NATO'nun beşinci maddesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini yine gayri resmi platformlarda dile getirmiştir. Fakat Türkiye'ye o dönemde, “bunu resmen getirirsen reddederiz, NATO içindeki işbirliği görüntüsü bozulur” denilmiştir. Türkiye bu görüntüyü vermemek için bu konuyu resmi gündeme taşımamıştır. Dolayısıyla Türkiye terörle mücadele hep tek başına kalmıştır. ABD'nin kısmı desteği olmuştur ama bu destek çok da abartılacak şekilde Türkiye'nin minnettar olmasını gerektirecek oranda olmamıştır.

Geçen sene Şubat ayında Türkiye savaşın yakınlaşması sürecinde Washington Anlaşması'nın 4 maddesini yürürlüğe koymak istemiştir. 4. madde, 5. maddedeki ortak savunma davranışını gerçekleştirmek için ön hazırlıkların yapılmasını öngören bir maddedir. Bu dönemde ben şöyle aşağıdaki görüşleri ortaya koydum ve bunu çeşitli yollardan kamuoyuna açıklamaya çalıştım: Türkiye 4. maddenin çalıştırılmasını gereğinden erken talep etmiştir. Muhakkak “ret” cevabı alacaktır ve bu ret cevabı Türk kamuoyunda şöyle bir hava yaratacaktır; “NATO'dan özellikle NATO'nun Avrupalı ülkelerinden bize fayda yok, bunlar zaten geçmişten beri Türkiye'ye Ortadoğu'da bir şey olursa biz sizin yanınızda değiliz diyorlardı. NATO'dan bize fayda yok, Avrupa'dan hiç fayda yok ancak ve ancak Amerika'dan fayda var. Biz bu savaşta ABD ile birlikte hareket etmeliyiz” düşüncesi dile getirilecektir bu yanlıştır demiştik. Nitekim Türkiye 4. maddeyi çalıştırmak üzere konseye başvurdu, ret cevabı aldı. Bu cevaptan sonra da biraz önce söylediğim düşünceler her platformda yüksek sesle dile getirildi. Türkiye'nin 4. maddenin çalıştırılması için bulunduğu talebin Avrupa tarafından kabul görmeyeceğini öngörmeden dolayı bununu hata olduğunu söylemiştik. Çünkü herkes NATO'nun 4. ve 5. maddesini konuşurken, Washington Anlaşması'nın 1. maddesi vardır, Türkiye'de ilgililer bunu da okuduktan sonra karar vermeliler diye görüşlerimizi açıklamıştık. O da şudur; NATO ülkelerinin birinin karıştığı bir soruna ortak savunma prensibi ile diğer üyelerin tümünün karışması, destek olması için o soruna karışan ülkenin karıştığı sorunun meşru olması gerekmektedir. O dönemde “Eski Avrupa” olarak tanımlanan Avrupa ile ABD arasındaki tartışma meşruiyet üzerineydi. Türkiye'deki diplomatik ve siyasî çevrelerin meşruiyet üzerine bir tartışma olduğu bir dönemde NATO'nun 4. maddenini çalıştırılmasını talep etme hatasını nasıl yaptığını anlamakta zorluk çekmişimdir. Avrupa'nın bazı ülkelerinin açıkça olmasa da zımnen buna işaret ettiklerini görmeden Türkiye'nin 4. maddenini çalıştırılmasını talep etmesi ve Avrupa ülkelerinin “bu iş meşru değildir ki biz katılalım” demelerini öngörememesine anlamıyorum ve Türk diplomasisi açısından bunu bir başarısızlık olarak görüyorum. Dolayısıyla Türk kamuoyundaki NATO algılaması eğer olumsuzsa bunda bu yanlış hamlelerin de etkisi vardır.

ABD, İsrail, İngiltere ve Türkiye isteseler de teröristlerin hedefi olmaktan çıkamazlar. Terör, içeriden de kaynaklanan bir takım sebepler olmakla birlikte, coğrafyası, kültürü vs. gibi bir çok faktöre dayalı olarak Türkiye'nin karşı karşıya kalacağı bir sorundur. Kendi başına bununla mücadele etmeye hazır olmak zorundadır. Eğer NATO terörle mücadele platformu hâline dönüşür ve burada Türkiye bir rol oynayabilirse bunun bu mücadeleye artı bir faydası olur. Yoksa zaten Türkiye bu mücadeleyi tek başına yapacaktır. Türkiye burada rol alırsa daha çok tehdit alır şeklindeki bir yaklaşıma ise, Türkiye'ye yönelik tehdit ne zaman azaldı ki şeklinde bir cevap verilebilir. Tabii Türkiye'nin terörü ortaya çıkartan etkenlerin temellerine inilmesi şeklindeki bir politikanın parçası olması gerekir. Fakat şu da bir gerçektir ki terörü ortaya çıkartan faktörleri hiçbir zaman tam anlamıyla ortadan kaldırmak mümkün değildir. Dünyadaki eşitsizliği, adaletsizliği, yoksulluğu ve bir takım duygu ve düşüncelerdeki yanlış algılamaları tümüyle ortadan kaldırmak mümkün müdür? Dolayısıyla terör önümüzdeki dönemde devlet dışı aktörlerin elinde çok ciddi bir araç olacaktır ve Türkiye istese de istemese de en azından kendisinin güvenliği için belki de tek başına bununla mücadele etmek

zorunda kalmaya devam edecektir. Eğer NATO, bu mücadelenin keskin bir şekilde yapıldığı önleyici bir yapı hâline dönüştürülebilirse ya da gerektiğinde karşılık verilebilecek, terörün yarattığı yaraları sarabilecek yapıları haline dönüştürülebilirse o zaman Türkiye açısından bu bir artı kazanımdır. Ama Türkiye dışarıdan çizilen bir takım modellere göre hareket etmek durumunda kalırsa bunun siyaseten Türkiye'ye bir fayda getireceğini söyleyemez.

BM'nin devre dışı kalması

2001 yılının sonu ve 2002 yılı boyunca ABD'nin yaşadığı kriz döneminde, NATO'nun 5. maddesinin Afganistan'da ilk kez çalıştırmış olması, BM kararı çıkmış olması aslında uluslararası güvenlik bakımından hem ortak güvenlik hem de ortak savunma prensiplerinin bir arada çalıştırıldığı bir süreç olmuştur. Bir çok kişi hemen kısa vadeli bir yorumla artık dünyada terörist saldırılar nereden gelirse gelsin herkes birleşecek şeklinde bir algılamaya hatasına düşmüştür. Ama iş Irak'a dönünce ABD ile Avrupa arasındaki, BM ile ABD'nin beklentileri ve politikaları arasındaki fark yeniden ortaya çıkmıştır. Irak'a demokrasi getirmek, kitle imha silâhlarından arındırarak dünyaya tekrar onurlu bir ülke olarak dönmesini sağlamak şeklindeki artık kimsenin inanmadığı ve artık ABD tarafından da dile getirilmeyen ifadeler geride kalmıştır. ABD'nin çok uzun vadeli plânlar çerçevesinde, bunun içine İsrail'in güvenliğini de katabiliriz, kendi temel çıkarları doğrultusunda uzun vadeli kalmak üzere Irak'a ve bölgeye yerleştiğini söyleyebiliriz. Fakat bu süreç zarfında ABD'nin iki temel hatası olmuştur. Birincisi Irak'taki kitle imha silâhların bulabilecek yapıya sahip UNMOVIC denetçilerine yeterince zaman tanımadan, onların taleplerine değer verecek şekilde davranmadan erken bir süreçte Irak'tan çıkmalarını sağlamış ve savaşa girişmiştir. Burada BM'yi devre dışı bırakmıştır. İkinci hatası da Saddam'ın devrilmesinden sonra, BM kararlarında resmen işgalci güç olarak geçtiği süreçte, BM'yi Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde tümüyle devre dışı bırakması olmuştur. BM devre dışı bırakmanın sonuçlarını bugün ABD Irak'ta gerek askerî açıdan gerek prestiji açısından görmektedir. Daha kötü sonuçların çıkması da muhtemeldir. -Tabii Amerika'daki insanlar buradaki kayıpları daha ulvi çıkarlar uğruna ne derece önemsiyorlar bunu bilemiyoruz. Bu onların kendi vicdanları ile baş başa kaldıklarında çözecekleri bir sorun.- BM etkisiz gibi kaldığı süreç ABD tarafından yaratılmıştır bunun sonuçlarını da bugün ABD yaşamaktadır. Zaten vardığımız noktada ABD'nin BM'den Irak'taki güvenliğini sağlamaya yönelik yeni bir karar çıkartmanın peşinde olduğunu görüyoruz.

BM yerine daha iyisi konulmadığı takdirde muhakkak var olması gereken bir kurumdur. BM sadece güvenlik sorunlarıyla ilgilenen bir kurum değil, nükleer enerjiden insan sağlığına varıncaya kadar bir çok alanda özel bir takım kurumların oluşturulması, insanlığın hemen her noktadaki değerlerine sahip çıkacak bir takım yapıların kurulması, tüm dünya üzerindeki çok geniş bir havuzdan çok değerli akademisyenleri kendi bünyesinde toplaması, eğitmesi ve tekrar insanlık için çalışmalar yapmak üzere bilgilendirmesi BM'nin göz ardı edilmemesi gereken faaliyetleri arasındadır. Bu görevleri hâlen devam etmektedir ve devam etmesine de tüm insanlık adına fayda vardır. Dolayısıyla BM'yi sâdece Irak olayıyla ve güvenlik konularıyla sınırlı bir kurum olarak görmemek gerekmektedir. Sanıyorum kriz öncesi dönemde ve savaşın ilk zamanlarında ABD'de hâkim olan "biz dünyada her istediğimizi tek başımıza yaparız kimseye ihtiyacımız yok" yaklaşımı ortadan yavaş yavaş kalmakta ve BM tekrar eski değerine kavuşabilecek bir yörüngeye doğru ilerlemektedir. ABD'nin BM ile işbirliği yapması hem gerçekleştirdiği girişimlerin dünya halkları bakımından bir meşruiyetinin olmasını hem de yapılan işlerin daha ince elenip doğrularının yanlışlarının daha net ortaya konması açısından önemlidir. Bu olmadığı takdirde BM'de geçmişteki Milletler Cemiyeti'nin akıbetine uğrayabilir ama bundan Amerika'nın da çakarı olmaz. ABD'nin Irak'ta başına gelen olaylardan sonra bunu anladığımı zannediyorum. BM'nin yerine daha iyisi konulmadığı takdirde, ki görünür gelecekte bunun daha iyisini gerçekleştirmek çok zor,

BM'nin siyasî karar alma süreçlerinin yeniden gözden geçirilmesi ile daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması mümkün olabilir. Çünkü her yapının o yapıyı oluşturan birimlerin ortak menfaatlerini sağlayabildiği oranda değeri vardır. BM sürekli olarak bir grubun veya çoğunluğun aleyhine gelişen bir yapı hâline dönüşür ve ABD oradaki etkinliğini daha da artırmaya çalışırsa zamanla etkisinin azalacağı söylenebilir.

Sonuç

İstanbul Zirvesi'nde yaşanacak tartışmaların en önemlilerinden birinin meşruiyet tanımı üzerinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Eğer ortak tehdit devlet dışı aktör ise bunlarda bir mücadele yöntemi geliştirilecek ve NATO da ortak bir platform olarak tüm dünya çapında kullanılacaksa, böyle bir mücadelenin yöntemleri ve özellikle meşruiyeti konusunda muhakkak ortak paydaların tespit edilmesi gerekir. Terör ile mücadele edelim dendiği noktada Amerika'nın ve Avrupa'nın mücadele yöntemleri birbiri ile uymazsa bu çok farklı neticeler doğurur. 1999 senesinde terör saldırılarına karşı neler yapılabilir diye bir çalışma platformu oluşturulmuştu ve buraya ülkelerin neredeyse en üst düzeydeki yetkilileri katılmıştı. ABD bu toplantıda 15 yıllık bir süreçte 30 milyar dolarlık biyolojik silâhlara karşı alınacak önlemler paketini içeren bir projeden bahsetmiş, İngiltere hastanelerin bu saldırı karşısında yetersiz kalmaması için alacakları önlemleri anlatmış keza yine bir çok ülke aynı noktalarda açıklamalarda bulunmuştu. Bir ülkenin yetkilisi ise “biz hiç bir şey yapmayacağız” demişti. Şaka gibi gelen bu sözlerini ise şöyle açıklamıştı; “buradan görüyoruz ki terörle mücadele neredeyse imkânsız, bizim yapacağımız şey teröristin aklına gelmeme politikasıdır”. Teröristin aklına gelmezseniz teröre karşı mücadele gerçekleştirmeniz gerekmez tabii. Bu dönemde Avrupa'da böyle bir zihniyetin hâkimdi. Bu zihniyetin iki yönü vardı birincisi Türkiye'nin terörle mücadelesine Avrupa'dan destek görmemesini açıklıyordu çünkü destek verirse teröristin aklına gelme olasılığı yükselecekti. İkincisi ise bir ülkenin dış politikasının terör ile yönlendirilebileceğini gösteriyordu. Yani Türkiye'nin terörle mücadelesinde Avrupa'dan alamadığı desteğin ve Madrid saldırısı sonrasında yaşanan gelişmelerin arkasında bu zihniyet vardır. İspanya'daki yeni kurulan hükümet son derece yanlış bir tutum takınarak terör ile ülkelerin dış politikasının yönlendirileceğini göstermiştir. Şüphesiz bu gruplarla mücadele edeceğini ve hedefi olacağını Avrupa pek düşünmemiştir ancak Madrid maalesef bunun bir örneğini olmuştur. Avrupa ülkeleri bu gelişmelerden bir ders almalıdır. Eğer doğru tahliller yapılamazsa bir ortak nokta bulunacağını sanmıyorum. İspanya terörle mücadelede terör gruplarına taviz vererek bir yere varılamayacağı gerçeğini görmezlikten gelerek hata yapmıştır.

Terörle mücadelede uluslararası işbirliği gereklidir fakat işbirliği denildiği zaman en zor konu istihbarat işbirliğidir. Bugün bırakın uluslararası işbirliğini ulusal düzeyde istihbarat paylaşımının ne kadar zorluklarla yapıldığı bilinmektedir. Bu noktada çok fazla hayalci olmamak gerekir. Fakat belki de istihbarat paylaşımından doğabilecek sakıncalar paylaşımının getirdiği büyük sorunlardan sonra göz ardı edilebilir. İstanbul'daki NATO zirvesi ile başlayacak olan süreç umarım uluslararası işbirliğinin zaman içinde teorik olmaktan çıkıp fiiliyata dönüşmesi yönünde gelişecektir.

NATO içinde öncelikli bir fikir birliği olursa, ki NATO'yu oluşturan 5 ülkenin 4'ü BM'nin daimi üyesidir, Çin'de zaten NATO ile özel ilişkiler geliştirmek istediğini beyan etmiştir, böylelikle BM, NATO'nun meşruiyet arayışının da kaynağı olabilir.

NATO'nun yeniden yapılandırılmasının ekonomik boyutu ise bu eski ve güçlü ağır mekanizmayı ayakta tutmanın maliyetinden çok daha az olacaktır. NATO belli bir coğrafyaya yığılmış oldukça güçlü bir askeri altyapıya sahip. NATO'nun yeniden yapılandırılmasında yeni üye olan ülkelere bazı üyelerin elinde bulunan eski silahların konuşlandırılması söz konusu olabilir. Ama bunların nükleer silahların konuşlandırılmasını isteyeceklerini zannetmiyorum. Zaten Avrupa'daki NATO bünyesindeki Amerikan nükleer silahları çekilmiş

durumdadır. NATO'daki 26 ülkenin ve Rusya'nın altyapıları gerçekten terörle mücadelede ya da bölgesel bir takım sorunlara hızlı bir şekilde mücadeleye sürdürecektir bir yapıya dönüştürülecekse çok daha hafif, kabiliyetleri daha artırılmış ve belirli coğrafyalarda sürekli bulunan bir yapı olarak arz etmesi lâzım. Belki dönüşümün ilk aşamasında bir harcama söz konusudur. Ama burada asıl aşılması gereken sorun zihinlerdedir ve siyasidir. Bunlar aşıldığı takdirde diğerleri o kadar büyük sorun olmayacaktır.

NATO bünyesinde bir hızlı müdahale gücü, 20 bin kişilik bir yapı, oluşturulmaya çalışıyor. Bunun Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliğinin oluşturulmaya çalıştığı 60 bin kişilik ki, 3 vardiya ile çarpılırsa yaklaşık 200 bin kişilik, yapıyla nasıl bir rekabet içinde olup olamayacağı ise tartışma konularından bir diğeridir. ABD ile Avrupa arasındaki sorunlar karşısındaki tutumları ve müdahale yöntemleri, araçları üzerinde ortak paydalar geliştiği takdirde bu sorun da aşılması muhtemeldir. Uluslararası güvenlik bir kitap ise bunun en kolay okunacak bölümlerinden bir tanesi devletler arasındaki sorunlardır çünkü devletlerin coğrafyaları, koordinatları, imkan ve kabiliyetleri bellidir ve başında da çoğunlukla akılcı, yani kar – zarar hesabına dayalı kararlar veren ve ortak paydalarda anlaşılabilir kişiler bulunur. Ama kitabın okunması ve kavranması en zor bölümü devlet dışı aktörler hakkındaki bölümdür. İmkân kabiliyetler ve niyetler, güvenlik konusunda ilk öğrettiğimiz şeylerdir. Bir grubun niyeti varsa imkân kabiliyetleri yoksa onun niyetleri üzerinde sürekli takip edersiniz ve imkân kabiliyetlerini geliştirmemesini sağlamaya çalışırsınız. Bir grubun imkân kabiliyetleri varsa niyeti yoksa onun da niyetinin dönüşmemesine bakarsınız. Fakat günümüzde devlet-dışı aktörler olarak nitelendirdiğimiz grupların hem imkân kabiliyetleri hem de niyetleri vardır onlarla mücadele etmek son derece zordur. İşbirliğini gerektirir. Bunun için BM'nin büyük çatı olarak kabul edilip daha altında operasyonel yapı olarak NATO'nun konuşlandırılması, tüm dünya sathında NATO'nun bir işbirliği platformuna dönüştürülmesi, belli bir coğrafyayı korumaktan veya belirli bölgelere güçlü askerî girişimlerde bulunmaktan ziyade öncelikle önleyici tedbirler alabilecek şekilde NATO'nun altyapısının geliştirilmesi gerekmektedir. Buna katılım hemen hemen herkesin faydasıdır çünkü hiçbir ülke bu grupların saldırısına karşı bağımsız değildir.

İngiltere'nin Türkiye eski büyükelçisi David Logan'ın geçenlerde Boğaziçi Üniversitesi ve TÜSİAD tarafından düzenlenen bir toplantıda söylediği bir söz ile görüşlerimi noktalayacak olursam “eskiden sınırlarımıza tehdit çok büyüktü, şimdi ise tehdidin sınırı yok”